

OFFER VOOR EEN VERLOREN ZAAK

Hugo Luijten

Offer voor een verloren zaak

the house of books

© Hugo Luijten, 2017

© The House of Books, Amsterdam 2017

Deze uitgave kwam mede tot stand door bemiddeling van Het kantoortje van Remco, literair agent te Amsterdam

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam

© Omslagfoto: Mark Owen/Arcangel

Foto auteur: © Ruud Sijnders

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 443 5070 8

ISBN 978 90 443 5071 5 (e-book)

NUR 301

www.thehouseofbooks.com

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Casimir

6 augustus 1914

Straatweg Hoignée-Rabossée (nabij Luik), 3.00 uur

In de donkere verte likten kleine vlammetjes aan de nacht en Ohlenforst wist inmiddels wat dat betekende. Hij smeed zich plat op de grond. Een oorverdovend geraas sneed door zijn oren en vrijwel onmiddellijk ontploften er granaten om hem heen. Daarna werd het doodstil.

Hij voelde snel over zijn lichaam. Alles zat er nog aan. Vanuit zijn ooghoek zag hij een huis met een lage tuinmuur. Op handen en voeten kroop hij ernaartoe, haalde zijn duim open aan het uit de hengsels geblazen tuinpoortje en rolde opzij tegen een onhandig gemetselde steunbeer.

Hij trok zich aan zijn geweer overeind en keek voorzichtig over de rand naar een huis aan de overkant van de straat. Verspreid vuur kraakte. Huilend ketste een kogel af, baksteen en cement spatten in zijn gezicht. Hij liet zich vallen. Zijn hart bonkte in zijn keel.

Gespijkerde laarzen stampten over de straat. Eigen troepen? De vijand? Zo voorzichtig mogelijk grendelde hij zijn geweer door.

Iemand wipte aan de andere kant over de tuinmuur, smakte op de grond en bleef liggen.

Ohlenforst richtte zich op en wilde aanleggen.

‘Heinrich, du lebst noch?’ riep de ander.

Ohlenforst liet zijn geweer zakken en stak een hand op.

De ander kwam naar hem toe gekropen, greep hem bij zijn schouders en trok hem hardhandig omlaag.

‘Blödmann! Je wil toch niet een schietschijf zijn voor die Belgische kermisshutters,’ fluisterde de ander giftig.

‘De kermisshutters hadden me toch bijna,’ siste Ohlenforst. Hij zag dat de ander Wilhelm Leisten was, uit zijn buurdorp Höngen. “Kleine Willy”, zei iedereen, vanwege zijn gedrongen postuur. Zijn snor maakte het gezicht nog breder en gaf hem op een of andere manier het aanzien van een grappenmaker.

‘In dat huis aan de overkant zit volgens mij eigen volk,’ zei Ohlenforst. ‘Ik zag Leuchter tenminste net nog daarnaartoe rennen.’

‘Waarom schieten ze dan op ons?’

‘Weet ik veel. Het is oorlog en dan schiet iedereen op iedereen, blijkbaar. Waar kwam jij eigenlijk vandaan?’

‘Ik...’

Een granaat explodeerde op het huis in de straat voor hen en het halve dak stortte in. Bakstenen en huisraad kletterden op het plaveisel. Een bed bleef met zijn twee achterste poten haken aan de muur en bungelde nu als een drenkeling uit een gapend gat dat vette rook uitbraakte. Ohlenforst loerde over de muur, maar alles bleef rustig.

‘Wie het ook was, hun kermis is voorbij,’ gromde hij en zakte weer op zijn hurken.

Willy zat met zijn rug tegen de muur gedrukt en staaarde naar een vlijmscherp stuk dakpan, dat hem op een haar na had gemist. Ohlenforst kneep hem onwennig in zijn bovenarm en Willy ontspande wat. De nacht was aardedonker, alleen in een enorme cirkel om hen heen gloeide een rood schijnsel, alsof ze in het duistere midden van de hel waren aanbeland.

‘Het loopt hier helemaal verkeerd,’ ratelde Willy. ‘We zouden in een dag in Luik zijn en op een terras een halve liter kunnen pakken. Nu liggen we hier in een hoop vuiligheid en worden we beschoten door onze eigen troepen. Of misschien wel door francs-tireurs.’

Ohlenforst haalde adem om hem gelijk geven, maar besloot te zwijgen. Nog meer gelijk zou het alleen maar erger maken. Hij krabde in zijn baard van twee dagen.

‘En nu?’ vroeg Willy. Zijn handen fladderden ongecontroleerd over de modderspatten op zijn geweer.

‘Zie ik eruit als een generaal? De enige keer dat er op mij werd geschoten was tijdens een schuttersfeest, toen ze per ongeluk de hoed van mijn kop knalden. Onze compagnie zoeken lijkt me het verstandigst.’ Terwijl hij sprak, zag Ohlenforst de vlammetjes weer.

‘Liggen!’

Drie of vier granaten ontploften en de twee mannen kropen bijna in de grond. Uit een enorme stofwolk regende het steen, houtsplinters en iets wat op gloeiende sigaretten leek.

‘Granaatscherven. We moeten hier weg. Het lijkt wel of die schele Belgen door het donker van de nacht heen kunnen kijken.’ Naast hen doofden de scherven snel, en verwerden tot rokende reepjes metaal die uit de grond staken. Ohlenforst bezag Willy. Die had wat weg van een doorgeroeste kolenkachel, want overal kringelden sliertjes rook uit zijn uniform. Hij klopte bij zijn maat met stevige hand de laatste piepkleine gloeipuntjes weg. Willy deed bij hem hetzelfde, al keek hij nauwelijks waar hij mee bezig was en draaide hij met zijn hoofd als een vogeltje dat op een smal takje om zich heen kijkt. Ergens aan hun linkerkant barstte er opnieuw geweervuur los, heftiger nu.

‘Komt het dichterbij?’ Willy’s stem klonk hoog.

‘Ik weet het niet, ik heb leren schieten op de hei. Hier tussen de huizen kun je er door de weerklank niet van op aan.’

Ergens ver weg donderde een enorm kanonschot.

‘Meine liebe Güte,’ jammerde Willy. Ze drukten zich liggend plat tegen de muur en wachtten op het afgrijselijke geraas en de dodelijke inslag. Maar die bleef uit. In plaats daarvan begon het te regenen. Eerst zachtjes ruisend, maar al vlug zwol het aan tot een stortbui die op de stukgeschoten huizen om hen heen plensde. Binnen de kortste keren waren ze doorweekt. De oorlog voltrok zich blijkbaar niet altijd op een grote brede vlakte waar zonnestralen de uitrusting deden schitteren. Ohlenforst vloekte hartgrondig.

Liggend in de modder, zeiknat tot op zijn ondergoed, vroeg hij zich af of het wel zo'n goed idee was geweest om vrijwillig dienst te nemen.

Nog voor ze uit de kazerne in Aken vertrokken waren, was de Feldgendarmerie al opgedoken.

'Vervloekte kettinghonden,' had Willy gemompeld. Hij knikte met zijn hoofd naar de zilverkleurige borstplaten van de gendarmen, waarin het onheil de manschappen tegemoet blonk. 'Benieuwd wie er mag gaan brommen. En vooral waarvoor.'

De gendarmen smoesden even met een luitenant. Die keek de rijen door en bulderde toen: 'Wehrmann Ohlenforst! Melden! Aber zack-zack-zack!'

Ohlenforst draafde ernaartoe en wilde model salueren, maar een pafferige Feldgendarmerie met een soepsnor nam hem ruw bij de schouder en ze gingen apart staan.

'Militaire pas en soldijboekje,' snauwde hij.

De soepsnor bladerde erin en vergeleek de stempels en datums met een papier dat vastgehouden werd door een tweede gendarmerie, een vierkante kerel met een stierennek.

'U bent door uw gemeente van herkomst opgegeven als deserteur,' fleemde deze vilein.

Ohlenforst stond in de houding en probeerde zo strak mogelijk voor zich uit te kijken om niet nog meer in moeilijkheden te komen. Hij wist dat zijn heldere oogopslag sommige mensen irriteerde. 'Voor een deserteur heb ik dan een rare plek opgezocht om me te verbergen,' zei hij.

De twee gendarmen keken rond over de grote kazernevlakte, naar de duizenden soldaten in volle bepakking en toen weer naar hem.

'Niet te bijdehand, mein Lieber,' zei de stierennek. 'U had uw oproep moeten afwachten en zich vervolgens moeten melden bij het juiste regiment.'

'Ik zal onthouden dat de Feldgendarmerie liever geen oorlogsvrijwilligers in 's keizers leger ziet,' flapte Ohlenforst eruit voor hij er erg in had.

De soepsnor kuchte en gaf de documenten terug.

‘Persoonsverwisseling waarschijnlijk, in orde, plaats rust.’

Zonder zijn blik van Ohlenforst af te wenden nam de stierennek een notitieboekje uit zijn binnenzak.

‘Ik zou een volgende ontmoeting met ons maar zo lang mogelijk uitstellen,’ zei hij. ‘Abmarsch!’

Ohlenforst liep terug naar de rij en nam zijn plek weer in naast Willy.

‘Wat was er loos?’ vroeg deze.

‘Niks, persoonsverwisseling,’ antwoordde hij onverschillig. Willy had niet doorgevraagd en het regiment was richting Belgische grens gemarcheerd.

Nu hij er twee dagen later nog eens over nadacht, kon Ohlenforst de hele actie niet goed plaatsen. Hij vermoedde dat een of andere hoge pief lucht moest hebben gekregen van het geroddel over zijn vermeende socialisme. De controle was waarschijnlijk louter bedoeld om hem te pesten. Ondanks het geleuter over het vaderland dat nu één was, werden rode rakkers nog altijd met argwaan bekeken. Zeker in de in volksdevotie gedrenkte streek waar hij vandaan kwam, en heel zeker door legerofficieren.

Als een flits schoot het door hem heen. Was dat misschien de oorzaak van alle ellende thuis, dat er gekletst was over hem? Nee, quatsch. Ze vermoedden misschien wat, maar ze hadden niks. Het enige dat men hem kon aanwrijven was dat hij ’s zondags nooit naar de mis ging. Of hadden ze hem daarom toen...? Nee dat kon niet. Hij had wegens de zware ploegendiensten dispensatie van de kerk, net als alle andere arbeiders. Misschien vonden ze dat hij te veel zoop. Als stoker op de steenfabriek van Kreuzrath moest hij de ovens witheet houden, een dorstig karwei. Op weg naar huis lagen vier kroegen, en daar kon hij maar moeilijk langs. Van zijn loonzakje bleef in ieder geval weinig over aan het einde van de week. ‘Van ’s morgens moe tot ’s avonds zat,’ lalde hij vaak met zijn kameraden als het vuur in hun kelen moest geblust. Onzin, alle kerels in het Rijnland wisten weg met een stevige pint.

Ineens werd het stil in zijn hoofd, alsof alle gedachten opgeslorpt werden door de derrie die bij elke beweging in zijn mouwen en broekspijpen kroop.

Godverdomme. Scheiss Sozialismus. Philomène! Het was allemaal om Philomène te doen geweest, waarom probeerde hij zichzelf steeds weer iets anders wijs te maken? Hoe hadden ze überhaupt ooit kunnen denken dat ze er mee weg zouden komen? Was hij maar met zijn poten van haar afgebleven, dan had hij hier nu niet achter een muur in de blubber gelegen.

In zijn dorp had hij niet meer kunnen blijven, het werd ondraaglijk. De afkondiging van de mobilisatie op 1 augustus zou hij zich alleen al tot het einde der dagen herinneren omdat hij net uit de gevangenis kwam en iedereen hem met de nek aankeek. Hij had voor het gemeentehuis gestaan, tussen allemaal volslagen idioten. Ze loeiden hysterisch de Kaiserhymne en voor de vorm murmelde hij even mee.

Een met oude medailles behangen huisvader porde hem in zijn zij en riep: 'Eindelijk oorlog, op naar Parijs!'

Donnerwetter, dat was het! Oorlog. Keizer en vaderland konden hem gestolen worden, de oorlog was zijn gouden kans om uit deze Sauerei weg te komen.

De burgemeester toeterde met schorre stem over de Mobilmachung, maar Ohlenforst haastte zich al naar huis om zijn boeltje te pakken en te maken dat hij in de Gelbe Kaserne in Aken kwam. Een officiële oproep zou hem wegens zijn leeftijd waarschijnlijk in een Landwehr-Regiment terecht doen komen om voor de duur van de oorlog ergens in de buurt een spoorwegemplacement of wattertoren te bewaken. Samen met een stel hersenloze sukkels. Maar dat zou niet gebeuren als hij zich vrijwillig zou melden, dit was zijn ontsnappingsroute. Hij moest en zou aan het front zien te komen, ver weg van het dorp. Daarom had hij zich gemeld bij het regiment uit zijn diensttijd, het *Infanterie Regiment nr. 25 "Von Lützw"*, 1. *Rheinisches*. Het oproepingsbevel waarmee hij gratis kon reizen

ontbrak, maar in de trein vroeg niemand daarnaar. Conducteurs beperkten zich in de overvolle wagons tot het vertellen van sterke verhalen en het aftroggelen van slokken Schnapps. De kazerne lag vlak bij station Aachen-Rothe Erde en op het immense binnenplein stonden lange rijen jongens, die roken naar groene zeep en boterhammen met spek.

‘Ohlenforst, Heinrich Josef!’

Een Feldwebel streepte de naam door op een lijst en vouwde een nieuw soldijboekje open.

Ohlenforst was met zijn drieëndertig jaar aan de oude kant. Hij had nog een volle kop donker haar, al stak die met zijn grijze slapen wel af tegen de blonde lokken van de meeste jongens. Fysiek was hij echter in goede conditie.

‘Strammer kerl,’ meende de Büro-onkel, en hij kriebelde wat in het boekje. ‘Heel wat boerenknuppels raken niet op tijd hier, maar met ware patriotten als u kunnen we de gaten vullen. Ik zal de wijziging doorgeven aan het Landwehr-Infanterie Regiment nr. 25 in Koblenz, want daar moeten de ouwe bokken zich eigenlijk melden.’ De Feldwebel keek hem met een vals lachje aan. ‘Maar hier is het mooier, nietwaar?’

Ohlenforst knikte beleefd en de Tintenlecker ging verder met schrijven.

‘Geboorteplaats?’

‘Saeffelen.’

‘Onder welke steen ligt dat?’

Ohlenforst grijsde, tikte tegen het koperbeslag van zijn leren helm en draaide zich om.

‘Nächste: Cloot, Richard!’ brulde de Feldwebel achter hem.

‘Hé! Als je hier wilt blijven slapen, moeten we een overnachting boeken,’ pruttelde Willy even geïrriteerd als zenuwachtig.

Het geweervuur links kwam dichterbij. Konden de Belgen aanvallen? Dat hadden de hoge omes er niet bij gezegd toen ze hun

instructies gaven. Bevelen klonken, overstemd door geknetter van geweren. Heel ver weg gejuich, alsof iemand zojuist een toespraak had gehouden. Overal gekerm van gewonden. Sommigen gilden het uit en kronkelden over de straatweg. Anderen jammerden zachtjes en riepen om hun moeder. Het waren er tientallen, honderden. Ohlenforst zag een jongen die naar zijn buik greep, op zijn knieën zakte en alleen nog "Ich" zuchtte voor hij plat naar voren viel. Dat geluid van de inslag van kogels in een menselijk lichaam. Doffe klappen. Alsof iemand met kracht een spade in de natte klei van zijn geboortedorp stak.

'Misschien zit in een van de volgende tuinen iemand van ons,' fluisterde Ohlenforst. Ze kropen over een houten schutting en Ohlenforst brak bij het neerkomen bijna zijn nek over een zinken badkuip.

Door de kogelgaten zagen de meeste panden eruit of ze de pokken hadden. Luiken hingen schots en scheef zodat de huizen met triestige ogen in het ochtendgrijs staarden.

De tuin was leeg, net als de vorige waarin ze geschild hadden. Ohlenforsts been was pijnlijk door de val over de badkuip. Hij wreef erover, waardoor hij de vlammetjes in de verte niet opmerkte. Het loeiharde geraas, gevolgd door een enorme knal kwam als een volslagen verrassing. De luchtdruk blies hem en Willy in een klap omver en ze kregen een enorme berg zand over zich heen. De granaat was in de boomgaard naast hen terechtgekomen. Toen ze onder de hoop zand uit kropen, zagen ze dat de explosie luitenant Gräfenhahn bij hen in de tuin gesmeten had.

Hij was zijn helm kwijt en zijn linkermouw was eraf gescheurd, maar verder mankeerde hij niets. 'Naar voren, naar voren, anders is het voorbij!' riep hij verward. Hij sprong over een heg naar een andere wei en Ohlenforst en Willy volgden hem. Daar zaten nog meer jongens, en een ervan werd door Gräfenhahn rechttop getrokken voor hij over de haag aan de straatkant kroop. Met zes man renden ze achter de luitenant aan door het brandende dorp. Een stuk voor

hen uit zagen ze ook anderen hergroeperen. Machinegeweren begonnen te ratelen, kogels floten, ketsten, maaiden. Degenen die zich net aan het opstellen waren, vielen om als tinnen soldaatjes. Hun eigen groepje zocht dekking achter een boerderij. Ohlenforst dook door een verbrijzeld raam en viel een woonvertrek binnen.

‘Naar voren, hurra, der Kaiser!’ riep Gräfenhahn met overslaande stem boven het lawaai uit. Ohlenforst loerde naar buiten, net lang genoeg om Gräfenhahn te zien vallen. Zijn benen sloegen onder hem vandaan en hij bleef in een verwrongen houding liggen. Net zoals de jongen naast hem, eerder die avond. Een paar uur geleden pas, dacht hij grimmig. Het leek een eeuwigheid.

Deze middag waren ze in Visé geweest, dat in het kruisvuur van twee forten lag. Daardoor konden ze er onmogelijk blijven en Ohlenforst herinnerde zich nog dat ze moesten bivakkeren op een vlakte aan de Maas, net buiten het bereik van de kanonnen. Bijna zeventuizend man en minstens duizend paarden. In de stromende regen kropen twee regimenten dicht tegen elkaar. Behalve de eenpersoonstentdoeken waren er geen onderkomens. Wc’s waren er niet en het veld was al vlug een bende. ‘Je kunt een veldslag ruiken als hij nadert,’ hoorde hij een oude onderofficier brommen. ‘Voor het feest begint moeten ze allemaal twee keer.’

Een granaat ontplofte aan de uiterste rand van het bivak, naast een groepje soldaten dat met omgeslagen dekens zat te dobbelen. Drie waren op slag dood, bij een vierde werden beide benen onder de knie afgerukt. Hij lag op zijn rug te spartelen. Het witte bot stak schel af tegen het bloedige vlees eromheen en de loodgrijze lucht erachter. Een paar man hielden hem vast terwijl een hospik zijn benen afbond. Ondertussen bleef hij schreeuwen. ‘O nee, mama...! O nee, nee, nee...!’ Het sneed als een mes door de stille hoogvlakte waar verder alleen de regen klaterde. Ohlenforst kon zich niet meer herinneren of de man het gered had, hij kende hem niet. Het waren er inmiddels te veel om bij te houden.

Tegen middernacht waren ze in rotten van vier opgetrokken. Geweer in de aanslag, op weg naar een ‘vermolmd fort vol schele Belgen’ dat ze ‘een-twee-drie-hop’ zouden veroveren. Ze marcheerden door een uitgestorven dorp. ‘Berneau,’ hoorde hij een officier tegen een Feldwebel zeggen. Plots werd er geschoten. Het 53e liep voorop, zelf konden ze niet zien wat er aan de hand was. ‘Francs-tireurs! Heckenschütze!’ hoorden ze voorin roepen. De jongen naast Ohlenforst was doodsbang en in paniek nam hij zijn geweer. Voor hij het in de gaten had ging er een schot af. Drie mannen in de rij voor hem vlogen vooruit. Hun uniformen bolden op, alsof ze een windstoot in de rug kregen. De kogel was er bij de achterste links in de onderrug ingegaan, en bij de voorste rechts uit de buik weer uit gekomen. ‘Heckenschütze!’ klonk het weer, nu vlak achter hen. Ohlenforst wilde nog roepen dat het deze keer geen gewapende burgers waren en dat het eigen vuur was geweest, maar iedereen begon door elkaar te knallen. In de nauwe straat konden ze geen kant op, soldaten drukten zich tegen deuren en probeerden onder vensterbanken weg te kruipen.

Een klaroenstoot maakte een einde aan de heksenketel. De francs-tireurs waren nergens meer te bekennen en zekerheidshalve gaf een Hauptmann opdracht om de geweren te ontgrendelen. Hij meende gezien te hebben dat minstens twee man uit de eigen rijen op elkaar geschoten hadden, maar zijn superieuren wisten op hun beurt wel beter. Sinds gisteren al namen burgers hen vanuit kelderluiken en zoldervensters onder vuur met jachtgeweren, dat moest eindelijk afgelopen zijn. Ondanks de fout van de jongen naast hem, twijfelde Ohlenforst ook of er niet toch gewapende burgers in het spel waren. In zijn diensttijd en de opvolgende manoeuvres was het hem tot vervelens toe ingeprent: alle Belgische en Franse boeren hebben een oude hagelbuks aan de schouw hangen om in een volgende oorlog mee op Duitsers te schieten. En volgens Willy ging het gerucht dat de burgemeester van Visé gistermiddag betrapt werd toen hij Duitse gewonden de oren aan het afsnijden was. In het brandende Berneau

werd daarom in een wilde chaos overal op bewapende inwoners gejaagd, en een groepje gevangengenomen dorpingen kwam bij hen terecht. Een oude man, een paar stevige kerels, ook enkele knapen, jongetjes nog. En twee vrouwen. Ohlenforst kneep zijn ogen dicht en schudde hard met zijn hoofd. Hij wilde er niet meer aan denken.

Met een man of dertig minder waren ze uiteindelijk op een hoogvlakte aangekomen. In de haarspeldbochten naar boven was de overkant van de Maas goed te zien. Daar brandde het stevig en er flitsten ontelbare lichtjes. De hemel kleurde rood en Luik leek een grote vuurzee.

Ze passeerden een plaatsnaambord: Hoignée. De meeste wegwijzers waren verwijderd door de Belgen, maar dit gehucht was zo klein dat ze het over het hoofd gezien moesten hebben.

Ook hier kraakte opeens geweervuur en iedereen vloog in dekking. De jongen die net nog de kompanen voor hen overhoop had geschoten, probeerde bloednerveus zijn geweer te laden. De laadstrip rinkelde op de grond en in plaats van een nieuwe te nemen dook hij op zijn knieën om hem op te rapen. Twee patronen vielen uit de strip en hij bukte zich nog eens. De massa was inmiddels in de weides en boomgaarden aan weerszijden van de weg gedoken, zodat hij alleen midden in het schootsveld van de Belgen voor hen zat. Ohlenforst sprong op om hem weg te trekken, maar in het donker werd er van achteren door eigen troepen op hem geschoten. 'Ezels!' brulde hij. Hij liet zich vallen en rolde terug naar de kant van de weg. Hij zag de jongen nog steeds zitten prutsen en wilde naar hem roepen dat hij dekking moest zoeken. Maar een kogel floot dwars door de helm van de jongen. De inslag schopte hem een meter achteruit en hij bleef liggen met de schrik nog in zijn opengesperde ogen. Eén schot had hij in deze oorlog afgevuurd.

Ohlenforst was teruggehield naar de schuilplek waar hij voor het eerst de vlammetjes zag. Het was het enige dat ze van het fort konden waarnemen, op het schijnsel van het zoeklicht na. Dat zorgde voor lange schaduwen, die als geesten door de straat dansten. Met

korte tussenpozen explodeerden er granaten. Op hen, boven hen, voor, achter. Ondanks het duister was het zo gericht dat het leek alsof de fortbemanning hen hier in de tuinen kon zien zitten. Gaven francs-tireurs de posities door met lichtsignalen?

Hij keek nog altijd schuin door het raam. Uit een alleenstaand huis waarvan het dak in lichterlaaie stond rammelde het doffe geluid van hun eigen machinegeweren. Het vijandelijke vuur stopte even. Er klonk getrompetter en hij zag het vaandel van het 53e wapperen.

Kameraden bonsden langs het kapotte venster, maar hij kon geen voet verzetten. Het was niet uit angst, het was iets anders. Een loom gevoel van machteloosheid greep hem bij zijn enkels en zorgde ervoor dat hij onbeweeglijk in het donker bleef staan. Kogels ketsten tegen de muur, kruimels steenstof kropen in zijn kraag. Maar het gevoel had hem zodanig te pakken dat hij zelfs geen dekking zocht.

Hij leunde op zijn geweer, klemde het wapen vast met zijn vuisten, tot de knokkels wit werden. Had hij de gevaren van de oorlog niet vreselijk onderschat? Hoe moest hij hier in godsnaam als overwinnaar uit komen? En had hij hier in dit van God verlaten oord, waar de kogels hem om de oren vlogen, überhaupt nog een keuze? Natuurlijk. Toen gisteren in Visé voor het eerst granaten de bodem openscheurden, had hij het al geweten. Het was sneuvelen of een medaille verdienen. Dat inzicht legde zijn hersenen lam en terwijl dikke walmen zijn longen bijna verbrandden, had hij er niet meer aan durven denken. Omdat het waarschijnlijk zijn dood betekende.

Maar in dit helledorp, waar zijn makkers omknikkerden als kegels, kwam het besef heel helder bij hem: een gelauwerde soldaat was onkreukbaar, zeker in dat gezagsgetrouwe dorp Saeffelen. Hij zou knokken, vechten, al moest hij ervoor boven op de Eiffeltoren klimmen om de Franse president de sjerp van zijn dikke pens te schieten.

Wie zou hem thuis nog met een vinger durven aanraken als hij een IJzeren Kruis door zijn knoopsgat droeg? De kans was zeer

klein dat hij deze waanzin overleefde, laat staan dat hij zo'n hoge onderscheiding kreeg. Maar gesneuveld was hij onder een hoop laurierbladeren voor eeuwig een oorlogsheld. In beide gevallen waren alle problemen voorbij. Voor hem, voor Philomène, voor iedereen.

Het idee luchtte op. Hij loste zijn verkrampde greep op het geweer en haalde diep adem. Het deed er niet meer toe of hij weggroop achter een kapotgeschoten bloembak, hij kon net zo goed uit het raam klimmen en op die klotebelgen afrennen om ze desnoods met de kolf van zijn geweer de hersens in te slaan.

Aan de overkant van de straat drupten brandende vlokken van een slaphangende telefoonkabel, een luik viel in een wolk van vonken op de grond en een eindje verderop nam het geweervuur in hevigheid toe.

In het vertrek hoorde hij plotseling gerommel bij een ineengezakte keukenkast. Een gewonde?

'Willy, bist du das?' Hij draaide zich langzaam om.

Er kwam geen reactie op zijn vraag. Wel meer gerommel en geritsel. Het kwam vanonder een matras en een stapel vodden die naast de kast lagen, een meter of drie van hem af. Francs-tireurs? Heckenschütze? Ohlenforsts maag kneep samen, het zuur golfde op zijn tong. Hij wilde niet dat een of andere boer hem van achteren een mes in de strot stak en laadde zijn geweer door.

'Wer da?!

Gestommel. Het geluid van een schoen die een plint raakte. Zweet van zijn handen plakte aan het gladde hout. Ineens bewoog de matras met een korte ruk. Hij knalde er zijn magazijn op leeg, alle vijf patronen, tot zijn wapen klikte.

Zijn oren piepten en de kleine ruimte stonk scherp naar cordiet. Hij proefde een zilt-zure smaak. Bloed stroomde uit zijn neus in zijn mond.

Hij zag aan het intacte matras dat hij gemist had. Wat hadden ze tijdens de opleiding alweer gezegd over schieten op deze korte afstand? Korte afstand, lager mikken. Het matras bewoog weer. Tril-

lend prutste hij wat aan het vizier en ramde een nieuwe laadstrip in het geweer. Hij legde aan en richtte de korrel op de plek waar hij meende dat hij beweging had gezien.

Schoten, achter hem. Plukken dons vlogen rond en houtwerk versplinterde. Hij voelde een kogel rakelings langs zijn slaap suizen. Instinctief sprong Ohlenforst in een hoek en richtte op het raam. Het silhouet van een punthelm. Eigen volk.

‘Vollidiot! Kijk uit je doppen ja!’

‘Mensch! Welk schijthuis kruipt dan ook in een boerderij weg!? Ik dacht dat er francs-tireurs zaten!’

Het was Willy.

Ohlenforst kwam overeind en liep naar het raam. ‘Dat dacht ik ook, daarom zit ik hierbinnen. Maar je hebt hem te pakken denk ik.’

Hij keek achterom en sloop terug het vertrek in. Behoedzaam liep hij om de hoop rommel heen. Onder zijn laarzen knarsten glas en een kapot gevallen spaarpot. Hij wilde het matras optillen, bedacht zich en ging een beetje naar achteren. Met de loop van zijn geweer hief hij de beddenzak een stukje omhoog. In het schemerdonker zag hij een jongetje in een plas bloed liggen, met een houten speelgoedpistooltje in zijn hand.

‘En, is hij...?’ vroeg Willy.

Ohlenforst schudde traag van nee. Hij schoof de matras voorzichtig terug, wreef er even over alsof hij het kind instopte, keerde op zijn hakken en kroop door het kapotgeschoten raam naar buiten.

Havert, kantoor van de burgemeester, 9.00 uur

Burgemeester Heinrich Hilger leunde op zijn eikenhouten bureau en masseerde zijn voorhoofd. Onder vrienden grapte hij weleens dat zijn taken waren als hijzelf: zwaar en omvangrijk. Maar de laatste tijd eiste een aantal zaken meer van hem dan hij aan diezelfde vrienden wilde toegeven. Voor het leven benoemd door de Landrath, bezat hij de almacht over twee Bürgermeistereien, die bestonden uit vijf gemeentes van in totaal zeventien dorpen en gehuchten. Zijn ambtsgebied lag in het meest westelijke deel van Duitsland, een voorpost van het keizerrijk, voor driekwart omgeven door de grens met Nederland. De grootste stad op loopafstand was het Nederlandse Sittard.

Vierduizend zielen, simpele zielen vooral, moest hij op het juiste vaderlandse pad zien te houden. Weliswaar was hij daarvoor bij wet uitgerust met alle uitvoerende bevoegdheden, inbegrepen de politie en de vertegenwoordiging van het Openbaar Ministerie, maar op deze zwoele augustusdag wist hij niet waar aan te vangen.

Hij veegde een klein druppeltje zweet weg, dat achter zijn oor in zijn stijve kraag dreef en zijn wijsvinger pulkte werktuigelijk aan de ezelsoren van een stapel papieren. Hij had om te beginnen al zijn organisatorische vermogens nodig voor het in goede banen leiden van de mobilisatie. Uithangen van aanplakbiljetten met informatie voor de dienstplichtigen, paarden rekwireren en laten keuren, karren, auto's en vrachtwagens vorderen, een burgerwacht organiseren die door-

gaande voertuigen moest controleren, de stroom directieven hield niet op. En dat voor alle kerkdorpen waar hij in naam van Kaiser und König de scepter zwaaide. Havert, Isenbruch, Schallbruch, Höngen, Tüddern, Millen en Saeffelen waren de belangrijkste dorpen. Al was 'belangrijk' in dit verband een schromelijke overdrijving. Maar het vaderland was in gevaar en hij zou er persoonlijk op toezien dat de laatste boer op de laatste kar met de laatste grofgebakken boterhammen op zak naar de kazerne afreisde. Toch vormde die kwestie de minste van al zijn problemen. Het zorgde eerder voor wat afleiding.

Hilger nipte aan zijn koffie, greep in zijn bureaula naar een flacon en schonk een klein scheutje cognac bij. Hij glimlachte. Hoe iets glorieus als een oorlog kan groeien uit zoiets verwerpelijks als een moord. Hij keek op van zijn kopje; wat een prachtig aforisme! Af en toe stond hij versteld van zijn eigen filosofische aanvallen.

Het gebeurde op 28 juni, de dag dat het schuttersgilde zijn jaarlijks schieten op de koningsvogel organiseerde. Ooit waren de mannen van de schuttersbroederschap de beschermers van huis en haard geweest, een dorpsmilitie met een heilige als schutspatroom. Met musket en hellebaard beschermden ze have en goed. Maar tegenwoordig was het enige wat er nog te beschermen viel hun lever en de normen van algemeen fatsoen, grinnikte Hilger in zichzelf. Een plicht waar de schuttenbroeders trouwens schromelijk in verzaakten.

Het vogelschieten was als volksvermaak een van de hoogtepunten van het jaar en op de schuttersweide rook het naar hooi, bier en worst. De schutters knalden allemaal tegelijk als bezeten met hun jachtgeweren naar de houten vogel hoog op een mast. Degene die het ding naar beneden haalde mocht zich koning van de schutterij noemen. Onderaan de paal hingen de eeuwenoude zilveren koningsplaten, tekenen van zijn waardigheid, fonkelend in de zon te wachten op hun nieuwe drager. Het was al bij al een aardige bedoening, hoewel niet helemaal ongevaarlijk. Zeker als de drank zijn tol eiste gebeurden er nogal eens ongelukken met de oude hagelbuksen. Of de schuttenbroeders vlogen elkaar naar de strot als niet duidelijk was

wie de vogel geraakt had. Maar de trouwe Polizeidiener Wilhelm Dreißen hield de kinkels nauwlettend in het oog.

Er ontstond wat tumult toen bij iemand een lichte zomerhoed van het hoofd werd geschoten. Net op dat moment nam postagent Stellers hem even apart om hem het nieuws te vertellen dat per telegram was binnengekomen: kroonprins Franz Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije was vermoord in het verre Sarajevo. Hij herinnerde zich nog goed dat de kranten er de dag nadien vol van stonden, maar op dat moment had niemand verwacht dat hiervan een algemene Europese oorlog kon komen. De Balkan was een boevennest, dat was bekend. Daar sloegen ze je voor een paar Groschen de schedel in. Natuurlijk was de moord op een aartshertog een godgeklagd schandaal, maar het zou wel weer overwaaien. Oostenrijk had zich met het inlijven van Bosnië-Herzegovina heel wat ellende op de hals gehaald, dacht Hilger. Volgens de kranten zat Servië achter de aanslag. Maar wie kon de kuiperijen van die woelzieke schurkenstaat nog volgen?

De burgemeester keek naar de achtergebleven koffiedras en zette het kopje terug op het schoteltje. Hij krulde zijn enorme snor, die overging in de bakkenbaarden. Iets wat hij altijd deed als hij de zaken overdacht.

Half juli was gebleken dat de grootmachten de grip op de zaak verloren, en Hilger lonkte heimelijk naar de verzegelde enveloppe met instructies, die voor het geval van oorlog bij elke gemeente in de kluis lagen.

Misschien had hij daarom 's nachts meermaals in zijn nachthemd voor de geopende brandkast gestaan, met de enveloppe in zijn handen. Maar hij kon zich beheersen, zoals een burgervader betaamt.

Toen eind juli de oorlogsverklaringen over elkaar duikelden probeerden de boeren in zijn Bürgermeistereien koortsachtig de oogst binnenvoer te halen, voordat hun zonen en knechten voor volk en vaderland hun snor gingen drukken. Zo zagen zij het althans. Vrouwen praatten opgewonden in kleine groepjes, vaak met de tranen in de ogen. Of ze stonden zuchtend in de rij bij kruidenier Kelleners om voorraden in te slaan, wat erop wees dat weliswaar iedereen rotsvast geloofde in een

goede afloop, maar dat men toch het zekere voor het onzekere nam.

En dan was er nog de Mariacongregatie. Hilger knorde misnoegd. Deze godsdienstwaaninnigen organiseerden zelfs een bedevaart naar Kevelaer, om bij de Heilige Maagd heil en zegen af te smeken voor hun jonggezelle leden. Hilger vond het stuk voor stuk uitingen van fatalisme. Een bedevaart, nu al, voor het goed en wel begonnen was. Wat hem betreft moesten ook de zwartrokken van de kerk in het oog gehouden worden wegens opruiing. De onnozelen van geest wilden kennelijk niet begrijpen dat Duitsland op de drempel van een grote tijd stond. Verder had hij zwart op wit het bevel om de socialistenkrant *Volksfreund* meteen in beslag te nemen, als deze nog ergens opdook. Maar socialisten waren er niet in zijn gemeente. Bijna niet.

Hilger volgde met zijn ogen een vlieg op zijn tocht door zijn kantoor. Even concentreerde hij zich en greep in de lucht. Hij keek niet eens of hij hem wel had gevangen, maar smeed hem met kracht op zijn bureau. De vlieg lag bewusteloos op de in leer gevatte, groen-vilten onderlegger. Hij drukte hem met de inktpot dood en veegde het insect op de grond. Ongeveer zoals het het nietige Servië ook zou vergaan, was zijn rotsvaste overtuiging.

Want op 31 juli was het dan eindelijk zover. Nadat Oostenrijk de oorlog aan Servië had verklaard, mobiliseerden de Russen hun leger tegen de Oostenrijkers. Zou Duitsland het broedervolk te hulp snellen? De spanning in en voor het gemeentehuis was te snijden. Hij zat achter zijn bureau, een oog gericht op de geopende kluisdeur waar de dikke enveloppe vlam leek te vatten. Buiten troepten steeds meer opgeschoten jongemannen samen die elk gerucht aangrepen om niet op het veld te hoeven werken. Mannen naar zijn hart, kortom.

Postagent Stelleners was op zijn fiets naar het gemeentehuis gereden met het verlossende telegram in zijn hand. Als de zee voor Mozes week de troep boeren uit elkaar en Hilger had voor deze keer zelf de deur geopend. Hij nam het bericht bijna plechtig aan en het werd doodstil. Alleen het openritsen van de omslag was te horen en in de verte klonk een leeuwerik. Hilger las onder tientallen gespan-

nen blikken het telegram door en keek zijn jongens kort aan. Met trillende stem kondigde hij op de stoep de ‘Zustand von drohender Kriegsgefahr’ af. Hoerageroep barstte los en de hele bende verplaatste zich naar het café van bierbrouwer Sentes. Daar zongen ze tot diep in de nacht vaderlandslievende liederen. En zo ging het door toen hij de volgende avond het mobilisatiebevel voorlas en bekend werd dat ook de Fransen mobiliseerden. In gedachten zat men al in Parijs. Gewerkt werd er in de dagen erna nauwelijks, tot wanhoop van de boeren. De steenfabriek van Kreuzrath lag zelfs stil omdat er geen arbeiders meer waren. Waarom zouden er ook stenen gebakken moeten worden? Duitsland had Frankrijk wegens diens agressie de oorlog verklaard, en was begonnen aan zijn opmars door België. Dat hierom de Engelsen op hun beurt de oorlog verklaarden aan Duitsland zorgde niet dat het gezang minder werd, stelde Hilger tevreden vast. Het keizerrijk zou zijn plaats in de zon met bloed en ijzer veroveren.

Een beleefd klopje op de deur wekte hem uit zijn overpeinzingen. ‘Binnen,’ baste hij en streek de vlerken van zijn snor glad.

Het was postagent Stelleners met nieuwe telegrammen van het Kriegsministerium. Hij kwam ze als directeur van het postagentschap hoogstpersoonlijk brengen, in plaats dat over te laten aan een van zijn postbodes. Hilger nam ze haastig door. Vastgestelde prijzen voor de rekwisitie van haver, eindelijk maatregelen tegen het hamsteren, de voorbereidingen voor de rantsoenering van petroleum, en zo verder.

Stelleners prutste zenuwachtig aan zijn uniform.

‘De Fransen zouden Keulen gebombardeerd hebben met een zepelin,’ sprak hij bezorgd. Zijn pet was veel te groot voor het magere hoofd, dat zo vol met rimpels zat dat het leek of de kraag te strak was dichtgesnoerd.

‘Wat? En dat is rondgetelegrafeerd door Berlijn?’

‘Nee, dat niet. Gemeenteontvanger Klinkenberg vertrouwde het me toe. Hij vernam het van Ross, de stationschef in Tüddern. En die kan het weten, hoeveel volk passeert er niet op zijn Kleinbahnstation.’

‘Typisch iets voor de Fransozen, zo’n lafhartige daad. We hadden

er in 1870 nog kortere metten mee moeten maken. Zijn er slachtoffers gevallen?’

‘Twee burgers, naar het schijnt. En een voltrefter op de Hauptbahnhof, maar het militaire treinverkeer is niet verstoord.’

‘Tja, oorlog is oorlog. Ik zal de burgerwacht op de kerktoren laten posten. Straks vliegen ze nog deze kant op ook.’

Weer werd er op de deur geklopt. Zijn vrouw Ottilie kwam zonder een antwoord af te wachten binnen met een dienblad met twee koppen koffie. Hilde, het dienstmeisje, mocht in deze belangwekkende tijden niet op kantoor komen als Hilger aan het werk was. Ze zou allicht iets opvangen en overdreven geruchten door het dorp dragen, die nodeloos paniek konden veroorzaken.

‘Gendarme Dreißer wacht buiten,’ zei Ottilie met een blik naar Stelleners. Elk dorp had een Polizeidiener en Dreißer was die van Havert, maar iedereen gebruikte de oude betiteling gendarme.

‘Ik stap maar weer eens op,’ zei de postagent.

Stelleners en Dreißer groetten elkaar vluchtig bij het passeren. Ottilie zette de koffie neer op het bureau en verliet het kantoor ook weer.

Hilger plofte neer in zijn bureaustoel en gebaarde bazig dat Dreißer ook kon gaan zitten. Hij hoopte op nieuws over de zaak die hem al zo lang in zijn greep hield.

‘En?’

‘Thuis zit hij niet, sinds zaterdag weg, zegt zijn moeder. In Kolblenz weten ze van niets, ik heb net getelefoneerd. Misschien moeten we wachten, honderdduizenden melden zich nu. Zelfs de meest accurate Feldweibel ziet dan weleens iemand over het hoofd.’

‘Ach Dreißer schei toch uit, het is duidelijk dat hij gedeserteerd is. Daar staat de kogel op. Ik heb hem al op de lijst Subversieve Personen geslingerd met de opmerking “Fahnenflucht”. Het is een socialist, zoals ik altijd al gezegd heb. Die zijn en blijven onvaderlandslievend.’

‘De socialisten hebben in de Rijksdag alleszins ingestemd met de oorlogskredieten,’ merkte Dreißer fijntjes op. Hij was een rijzige man met helderblauwe ogen, een gladgeschoren hoofd en een forse,

hoekig geknipte witte baard. Tijdens het spreken zat hij kaarsrecht, alleen zijn hoofd bewoog, waarbij de baard even stram meebewoog als de gendarme zelf.

‘Als ik in de plaats van de keizer stond, zou ik nog liever met een adder in bed kruipen. Verleden week wilde dat stel kamerrevolutionairen nog een algemene staking tegen de oorlog uitroepen. Ze waren zelfs van plan om met Franse socialisten te overleggen. Met de Fransen, nu vraag ik je!’

‘Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald,’ rondde Dreißén pragmatisch de discussie af, terwijl hij in zijn koffie roerde. Hij hield niet van politiek en het liet hem onverschillig wie waartegen demonstreerde. Als hij orders kreeg rukte hij uit met de blanke sabel, meer viel er niet te zeggen. Al moest hij toegeven dat de socialisten niet tot zijn innige vrienden gerekend konden worden.

De gendarme streek met de volle hand door zijn baard. ‘Laat ons hopen dat met zijn verdwijning in elk geval alle problemen zijn opgelost.’

Hilger keek Dreißén boosaardig aan. ‘Slechts de dood doet deze problemen verdwijnen,’ sprak hij langzaam. ‘Geen man, geen probleem. Ik hoop dat de oorlog zélf het zal oplossen.’

‘Of groter maken, Heinrich.’ Dreißén tutoyeerde Hilger al jaren, maar alleen als er niemand anders bij was.

‘Hoe bedoel je?’ vroeg de burgemeester geagiteerd.

‘Wel, in het ergste geval is ze getrouwd met een deserteur. Niet bepaald een reclame, zo dunkt me.’

‘Dat lossen we wel op als het zover is.’ Hij zocht in zijn vestzakje naar lucifers en wapperde boven het kistje sigaren alsof zich daar een zwerm vliegen bevond, ten teken dat de gendarme er ook een moest nemen.

‘Laat ons in elk geval hopen dat iemand vergeten is om een kruisje achter zijn naam te zetten,’ zei Dreißén terwijl hij de sigaar bedachtzaam tussen zijn vingers draaide.

‘Meer kunnen we voorlopig niet. Voorlopig. Verdomme Dreißén,

waarom loopt het toch steeds fout?’ Hilger pufte zijn sigaar aan en blies een dikke rookwolk naar het plafond.

‘Iedereen krijgt van der liebe Herrgott de bezoeking die hij dragen kan,’ sprak de gendarme ernstig.

‘Dan kan ik veel dragen. Maar het is stilaan genoeg geweest. Dat ik me dit als burgemeester allemaal moet laten welgevalven.’

‘Ik heb je al uitgelegd dat er geen andere...’

‘Jajajaja, ik heb het begrepen. Blijf proberen om te achterhalen waar hij uithangt en breng me meteen op de hoogte zodra je iets weet.’

‘Ik zal zien wat ik kan doen. Hoe maakt Fräulein het ondertussen?’

‘Naar omstandigheden redelijk. Ze is in goede handen bij de zusters.’

‘Je hebt haar al verteld van haar nieuwe aanstaande?’

Hilger zweeg even en keek naar het puntje van zijn sigaar.

‘Nee, nog niet.’ Hij wreef wat as aan de rand van de asbak. ‘In haar toestand moet ik het juiste moment afwachten.’

‘Het is nooit het juiste moment Heinrich. En het is toch een goede partij?’

‘Zeker, zeker. Nette mensen, veel grond, behoorlijk wat koeien, lid van de Kriegerverein, de Schützenbruderschaft én de Marianische Jünglings-kongregation.’ Hilger draaide zijn ogen naar het plafond.

‘Politiek onverdacht dus,’ glimlachte Dreißer.

‘Dat wel! Nogal wat beters dan dat stuk ongeluk van daarjuist.’

‘Nou dan, vertel het haar, Heinrich.’ Dreißer ging staan en maakte aanstalten om te vertrekken.

‘O, Dreißer, nog iets.’

Dreißer keek de burgemeester vragend aan.

‘De oogst. De boeren willen hem binnen hebben, voor echt iedereen naar het front vertrokken is. De dagloners werken nu al meer dan dertien uur per etmaal, nog meer eisen zou inhumaan zijn. Kunnen we nog mensen opvorderen?’

Dreißer kuchte. ‘Dat wordt moeilijk. Iedereen zit met hetzelfde probleem.’

‘Als burgemeester kan ik iedereen achter de koeien vandaan trekken, maar laat ons dit voorlopig elegant aanpakken. Oefen wat druk uit op neringdoenden en weduwen, en wijs hen op het offer dat onze jongens aan het front brengen.’

‘Zoals u wilt, herr Bürgermeister,’ zei Dreißen formeel. Hij dronk in één teug zijn koffie op, klakte kort met zijn laarzen en stapte in een wolk van sigarendamp energiek naar buiten. Zijn manier van lopen verried Pruisische kadaverdiscipline, waar ondanks zijn eenenvijftig jaren niets van afgesleten was.

Hilger keek een tijdje naar de gesloten deur. Het korte gesprek had de zere wonde weer opengelegd. Dreißen wist alles. Hilger had een beroep op hem gedaan, die noodlottige avond van december vorig jaar. En later, in juli nog eens. Hij deed het steeds, ondanks het risico voor hemzelf. Dreißen was loyaal, te vertrouwen, een vriend zelfs. Maar meer mocht hij niet van hem vragen.

Hij deed zijn ogen dicht en zag zijn dochter Philomène weer in hun landauer liggen. Buiten bewustzijn, lijkbleek en hoogzwanger.

Hij zuchtte en speelde ongedurig met een kroontjespen. Die elendige kerel van een Ohlenforst had die hele geschiedenis op zijn geweten. Hilger werd nog witheet als hij aan het hondsvot dacht... gottverdammt Sauerei. Wat hem betreft konden ze de Scheisshaufen meteen wegens desertie tegen de muur zetten. Zijn vuist spande zich om de pen, maar het beukenhout was te sterk om te breken. Hij smet het ding woest in het pennenbakje, waardoor het schrijfgerei geïrriteerd opsprong.

Hilger klikte zijn horloge open. Iets voor tien en pas. Hij stopte het uurwerk terug in zijn vestzak en nam een slokje uit de flacon. Met de gloed die zijn lijf verwarmde kwam ook de herinnering terug aan het Maria-Hilf Krankenhaus in Gangelt. Een inrichting, een gekkenhuis eigenlijk, maar de enige plek in de buurt waar verzorging mogelijk was. Dokter Berster zou misschien te laat komen en dus waren ze halsoverkop met het meisje naar Gangelt gereden. De nonnen hadden nog wat gesputterd, maar voor een handvol biljet-

ten bogen de bruiden van Jezus als een knipmes. Philomène verbleef sindsdien binnen de muren van het klooster. Ze was na de bevalling in een vreemdsoortig diepe slaap gegleden, waardoor ze niet kon eten en veel van haar krachten verloren had. Toen ze na een kleine week haar ogen opende, staarde ze hele dagen voor zich uit, zonder dat iemand contact met haar kon maken. Ze kon wel kauwen en slikken, dus het herstel vorderde gestaag. Al sprak ze nog altijd niet.

Het kind was gezond ter wereld gekomen en maakte het goed. Heinrich had het jongetje Philip laten dopen, maar hij had met walging de naam 'Ohlenforst' op de akte ingevuld.

Hilger schonk nog wat cognac bij zijn bijna koude koffie. Hij wilde het mengsel in één teug leegdrinken, toen de deur openging en Otilie binnenkwam.

'En?'

'Niets schat. Gedeserteerd, dat is nu wel duidelijk.' Hij nam een klein slokje, alsof er hete koffie in het kopje zat.

Otilie zette de andere bureaustoel naast hem neer, ging zitten en pakte zijn arm vast. Ze was een stevige vrouw met een rond blozend gezicht en donkergruis krullend haar dat ze nu in een knot had opgestoken.

'Misschien is het maar beter zo.'

'In godsnaam Otilie, niet weer hè!' Hilger trok zijn arm onder haar hand vandaan.

'Die kleine verdient een vader, zoals alle kinderen een vader verdienen,' zei Otilie met de milde strengheid van een schooljuffrouw.

'Dat is betrekkelijk. Hoeveel kinderen zullen over een paar maanden ook geen vader meer hebben?'

'Dat wil niet zeggen dat die kinderen daar gelukkiger van worden.'

'Wat kan kinderen nu nog gelukkiger maken dan de wetenschap dat hun vader eervol voor het vaderland gesneuveld is?'

Otilie keek haar man strak aan. 'Een heldendood heeft een doel, geeft nog zin aan de dood. Dit is anders.'

Hilger deed of hij haar blik niet gezien had. ‘Dat mag dan zo zijn maar die mannen brengen een offer voor de beschaving, voor het vaderland, betaald met bloed en eer. En dit offer moeten wij brengen, voor onze eer. Die Ohlenforst moet eraan, punt.’

Ottilie dacht terug aan de keer dat ze haar man voor het eerst zo had horen praten. Het was de ochtend nadat ze Philomène naar het kloosterziekenhuis hadden gereden, bij het meisje op de kamer. Dreißén was er ook geweest en de twee mannen hadden sigaren gerookt zodat de ruimte al vlug blauw stond. De gendarme had gezegd dat hij weinig kon doen, omdat er geen juridische gronden waren en dat hij als politieagent er in de toekomst liever niet meer direct bij betrokken raakte. Beter was het misschien om iemand anders te zoeken die... nou ja, Dreißén had zijn zin niet afgemaakt. Hilger was zo kwaad geworden dat hij met vuisten op de bedrand gebonkt had. Philomène schommelde licht onder het gerammel, maar werd er niet wakker van.

Een tijdlang had ze gedacht dat het wel zou overwaaien. Dat de ratio het zou winnen van zijn temperament. Maar vanaf dat moment had de zaak hem volkomen in beslag genomen en hij was nauwelijks in staat geweest om de algemene gang van zaken in de gemeente te behartigen.

‘Begrijp me niet verkeerd,’ zei Ottilie. ‘Wat hij gedaan heeft is onvergeeflijk, niet minder dan een ramp. Maar zouden we er ons beter niet bij kunnen neerleggen, in plaats van dit soort dwaze plannen. Moord blijft moord, zo meteen moet jij nog naar de gevangenis,’ zei Ottilie bezorgd.

‘Neerleggen?! Nooit!’ Hilger snoof en begon woest aan zijn snor te draaien. ‘Zeg jij maar hoe je dit anders wil oplossen.’

‘Je hebt geprobeerd om hem weg te krijgen en dat is niet gelukt, punt. Zou je het hier niet bij laten, je hebt je best gedaan. Maar nu begint het aan je te vreten, ik zie het. Net in deze tijd, die zoveel inspanning vergt.’

‘Dit verdraagt geen uitstel meer. Mijn eer als burgemeester staat op

het spel. Hoelang nog eer het dorp er lucht van krijgt. En dan, hm?!'

'Alsjeblieft. Denk er nog eens over na, wil je?'

'Zeker Ottiliechen,' zuchtte Hilger. Hij kustte haar hand en legde zijn hoofd op haar boezem, als een klein kind dat bescherming bij zijn moeder zoekt.

'Dank je schat,' zei Ottilie en ze streek over de baan haren die over zijn kalende hoofd gekamd zaten. Er werd voorzichtig geklopt. Hilger keek zijn vrouw aan met zijn niet-storen-gezicht. Ottilie stond op en liep naar de deur. Het was postagent Stelleners weer.

'Een telegram van Ernst. Ik dacht bij mezelf, ik dacht: laat ik die maar persoonlijk brengen, dacht ik. Donners, dat is een goede kerel, en een uitstekende postbode. Maar we weten, hij blijft maar kletsen en het schiet niet op. Vanmorgen nog...'

Ottilie zette de stem van Frau Bürgermeister op. 'Dat hebt u goed gedaan, mijnheer Stelleners. Dank u, u kunt gaan.' Stelleners schuifelde richting gang en het burgemeestersechtpaar keek hem na door het raam tot hij op zijn fiets de bocht om slingerde.

'Die kant ging onze Ernst gisteren ook op,' verbrak Ottilie de stilte.

Ernst had erop gestaan dat hij alleen naar het station in Tüddern ging, en had thuis afscheid genomen. Zij had zijn uniform bevestigd met haar tranen, Hilger had er met houterige bewegingen naast gestaan en een paar sigaren en een zilveren vijfmarkstuk in zijn broodzak gefrommeld.

'Het uniform stond hem fantastisch,' zei Hilger zonder zijn blik van het raam af te wenden. 'Op zo'n jongen kan een vader alleen maar trots zijn.' Hilger draaide zijn hoofd naar Ottilie.

'Ik bedoel, niet dat Philomène niet... maar zij ligt nu bij de nonnen en daarbij heeft ze... nou ja...'

Ottilie beantwoordde zijn blik niet en hield het telegram voor zich. 'Er zal toch niets gebeurd zijn?' Het dunne papier knisperde in haar handen.

'Maar Ottilie toch, hij is pas sinds gisteren weg! Hij kan nooit verder zijn dan de kazerne in Aken. Hij zal wel sokken moeten

hebben. Of nog erger: geld om sokken te kopen.’ Hilger knipte met een sigarenknipper aan het puntje van een sigaar. Normaal beet hij er een stukje af, maar zijn vrouw zag dat niet graag. Ottilie scheurde het telegram open en begon te lezen.

‘Nou, wat zegt mijn dappere zoon?’

‘Zijn regiment was compleet en is inmiddels al naar het front vertrokken,’ vatte ze het telegram samen.

‘Hij kan bij het 25e alleen nog terecht in de reserve of de Landwehr.’ Ottilie keek haar man aan. ‘Dat is nu nog eens goed nieuws, hè Heinrich?’

‘Goed nieuws?’ hoestte Hilger.

‘Ja, goed nieuws.’ Ze vouwde het telegram minutieus op en peuterde aan de hoeken. ‘De reserve, dat klinkt al veel minder gevaarlijk. En de Landwehr hoeft zelfs alleen maar spoorwegovergangen te bewaken.’

‘Het ligt er nog maar aan waar hij dan wél moet dienen,’ antwoordde de burgemeester gedecideerd. ‘Als iemand die net uit actieve dienst is afgezwaaid in een reserve-eenheid terecht komt, dan is dat geen goed nieuws Ottilie. Het zal zijn carrière beïnvloeden, wees daar maar zeker van. Wat zal hij moeten zeggen als ze hem ooit vragen wat hij zoal in de oorlog gedaan heeft? “Ik heb mijn leven geriskeerd bij het bewaken van een bietenveld, mijnheer.”’

‘Maar de jongens die naar het front vertrekken riskeren toch hun leven voor datzelfde bietenveld,’ wierp Ottilie tegen. ‘Onze Ernst staat er alleen wat dichter bij.’

Hilger trok zijn sigaar roodgloeiend. Zijn vrouw had de eigenschap om voortdurend met argumenten te komen waarvan hij wist dat ze niet deugden, maar waar hij toch geen speld tussen kon krijgen.

‘Maar de eer Ottilie, denk toch aan de eer. Duitsland staat op het punt om geschiedenis te schrijven en onze zoon staat tot zijn enkels in het bietenloof. Niks daarvan, hij moet ergens heen waar hij bevorderd kan worden. Een Hilger bij de Landwehr, geen sprake van!’ Zijn vrouw mocht dan sluitende argumenten kunnen bedenken, hij was nog altijd de baas in huis.

‘En wat wil jij daar nu nog aan veranderen?’ bracht Ottilie in. ‘Zijn regiment is al vertrokken, hij schrijft het zelf.’

‘Het is zeker nog niet te laat.’ Hilger stompte met zijn wijsvinger op de stapel paperassen voor hem. ‘Ik krijg elke dag minstens twee directieven van Berlijn met mededelingen wie zich waar moet melden. Ook actieve dienstplichtigen roepen ze nog op. Ze zijn het leger nog aan het formeren, dat kan niet zomaar een-twee-drie.’ Hij zwaaide ongeduldig met zijn sigaar alsof het tot zijn persoonlijk takenpakket behoorde om het leger uit alle hoeken van het rijk bijeen te ronselen.

‘Maar je hebt zelf niet eens in dienst gezeten Heinrich. Wie ken jij nu in het leger die in deze drukte voor jou iets kan regelen?’

‘Ik niet, maar Dreißien wel. Laat hem bij me roepen door Hilde. Of nee wacht, ik zoek hem zelf wel op. Dit kan geen enkel uitstel dulden!’ Hilger schoof zijn bureaustoel bruusk naar achteren.

Ottilies blik verhardde.

‘Als je maar zorgt dat hij op een ongevaarlijke plek komt,’ zei ze bits en nam met een nurks gebaar de kopjes van het bureau. Door het uitbreken van de oorlog had Ernst noodexamen kunnen afleggen en in het leger hadden ze vast ook ambtenaren nodig. ‘Als Dreißien zoveel connecties heeft, dan ziet hij maar dat hij dit ook geregeld krijgt.’

Hilger keek zijn vrouw een paar tellen verbouwereerd aan, maar glimlachte vervolgens breed.

‘Dat is nog niet eens zo’n slecht idee Ottiliechen! Zo doet hij meteen ook wat ervaring op in het bestuurlijke werk. Wist je dat voor elke man aan het front, er zeven achter het front nodig zijn?’ Hij stond op en beende de werkkamer uit. Bij de deur keerde hij terug om zijn hoed te pakken en verdween.

Ottilie keek naar de kopjes in haar handen, rook aan dat van Hilger en schudde haar hoofd.

7 augustus 1914

Havert, Sint Gertrudiskerk, 10.00 uur

Het orgel dreunde zwaar, het volk galmde voluit en de wierook geurde zoet tijdens de mis die speciaal voor de gemobiliseerden ingelast was. Hermann Welters glom van trots. Hij zat in een zijbeuk bij het mannenkoor en viel op met zijn rijzige gestalte. Zijn hoge voorhoofd gaf hem iets aristocratisch, al vond hij zelf dat zijn gelaat ontsierd werd door een te grote neus. Dat was er de reden van dat hij gladgeschoren door het leven ging; een snor zou er alleen maar meer de aandacht op vestigen. Welters keek onopvallend de kerk in. Elke dag was er deze week zo'n dienst geweest, maar het verbaasde hem hoeveel volk er ook vandaag – op een gewone vrijdag – weer in de kerk zat. Het kon bijna niet anders of het overweldigende 'Großer Gott wir loben dich' was speciaal geschreven voor de jongens uit Havert die naar het front vertrokken. En hij was een van hen, 'uit de hemelscharen, met roem beladen helpers in de nood', zoals in een van de strofen klonk. Hij was opgetogen dat hij deel ging uitmaken van de geschiedenis nu het vaderland door het noodlot gegegeld werd. Dat de ogen van generaties op hem gericht waren, dat Hermann Welters het middelpunt van de aandacht was.

Hij was gisteren tweeëndertig jaar geworden, en dit was het mooiste verjaardagscadeau dat hij ooit gekregen had.

Ook de arbeiders, mijnwerkers en dagloners, die normaal achter in de kerk tegen een pilaar in gebarentaal zaten te kaarten, trokken nu alle registers open. Hoewel de meesten geen krant lazen, leek de

uitspraak van de keizer in de Rijksdag hen in het hart gebeiteld: “Ich kenne keine Parteien mehr, ich kenne nur noch Deutsche.”

Zong hij normaal in het kerkkoor gedachteloos mee, nu bleven de woorden plakken. Het ging over het lijden en sterven van Christus. Zou hij in de oorlog ook moeten lijden? Na een volbrachte taak in de hemel worden opgenomen? Even twijfelde hij. Misschien zou hij zijn dorp nooit meer zien. Nooit meer slenteren door de hoofdstraat met zijn grote boerderijen. Nooit meer een praatje maken met Gorissen, de smid, of kleermaker Deckers. Nooit meer het koele bier van Sentes proeven, nooit meer in de herfst door de met mist behangen velden dolen. Nooit meer.

Hij herpakte zich. Natuurlijk zou hij het dorp en zijn goede mensen weerzien. Met eer beladen zou hij over een paar weken terugkeren uit de oorlog die de verbündete Feinde, het duivelsverbond van Frankrijk, Rusland en Groot-Britannië, tegen het keizerrijk waren begonnen. En dan was het ‘Herr Welters’ in plaats van ‘der Hermann’, die door de hoofdstraat flaneerde, arm in arm met zijn gnädige Frau.

Hij miste zijn beste vriend Willy Leisten uit het buurdorp Höngen. Hij had gehoopt dat ze samen in hetzelfde regiment zouden kunnen dienen, maar Willy was een paar jaar jonger en eerder die week al opgeroepen. De laatste keer dat hij hem gezien had was zondag, na de afkondiging van de algemene mobilisatie. De Kriegerverein, de organisatie van oud-dienstplichtigen, had een plechtige vergadering ingelast en het was bomvol in het lokaal van brouwer Sentes. Een zichtbaar ontroerde voorzitter had geopend met een toespraak voor de jongens die weldra onder ’s konings vaandel geroepen zouden worden. Dichtgeknepen kelen werden gespoeld met een heildronk waarbij de voorzitter drie maal ‘Mit Gott!’ riep, en de veteranen ‘für König und Vaterland!’ bulderden. Het was een oude legertraditie, daterend van de tijd dat de koning van Pruisen nog geen keizer van Duitsland was.